

עבודה זרה נט

משה שווערד

1. רבנו בחיי על דברים פרק ז פסוק ב

לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו. יזהיר שלא יתחכם האדם על המצוות לומר אוסיף על מה שצוה ה' יתברך ויחשוב כי התוספת הזו תהיה עבודה לה' יתברך, לכך אמר לא תוסיפו, כי התורה שלמה אינה צריכה תוספת ומגרעת, וכל המוסיף בה גורע. וחז"ל דרשו בתוספת זו, כגון ארבע טוטפות שבתפילין שיאמר אוסיף עליהן אחד ויהיו חמש, ארבעה מינין שבלולב, שיוסיף עליהם ויהיו חמשה, וכן בברכת כהנים שהן שלש ויוסיף ויהיו ארבע. אבל מה שתיקנו חז"ל והגדרים והסייגים שלהם אין זה נקרא תוספת, כי לא באו אלא לשמור את העיקר, כמו שעושים לכרם גדר סביב כדי שישתמר הכרם, וכענין שאמר לך לך אמרין נזירא, סחור סחור, לכרמא לא תקרב, אדרבה העובר על גדריהם ותקנותיהם עובר על לאו דלא תסור מן הדבר (דברים יז, יא), וכן צוה התורה ושמרתם את משמרת (ויקרא יח, ל), ואמרו חז"ל (מועד קטן ה.) עשו משמרת למשמרת:

2. חדושי הריטב"א מסכת עבודה זרה דף נח עמוד ב

יין שמזגו גוי מהו אמר ליה אסור משום לך לך אמרין נזירא כו' פירוש דאילו מדינא נגיעה בדבר לח לא שמיא נגיעה וכדפירשתי לעיל, ולדעת רש"י ז"ל אף בהנאה אסורוהו משום לך לך, כלומר משום הרחק עבירה שמא יבואו להשקותו ביין בכוונה ולא אדעתיה דישאל, וכן נראה מעובדא דרבי יוחנן דלקמן, אבל יש אומרים שלא אסורוהו מפני גזירה זו אלא בשתיה בלחוד, והלשון מוכיח שאפילו בדיעבד אסור מטעם גזירה זו, והכי נמי מוכח מעובדא דרבי יוחנן דלקמן דאמר צא והכריז על יינם משום יין נסך, ואף על גב דלקמן גבי הולכת ענבים לגת לא אסרו מטעם לך לך כו' אלא לכתחלה, אין כל הדברים שוים דהכא התקלה קרובה יותר ויותר שהיין לפנינו וינסכנו, ומיהו דוקא שמזגו כלומר שנתכוון גוי למזגו אבל אם שפך בו מים שלא בכוונה מותר ואפילו בשתיה, דאפילו כחו של גוי ביין שלא בכוונה מותר בשתיה, ואין בזה מיחוש, וכן כתב הרמב"ן ז"ל. ויש אומרים כי מן הטעם הזה אם שפך גוי מעט מים בחבית של יין שאין במים כדי מזיגה או ששפך בה יותר מכדי מזיגה שאינו נאסר, שלא גזרו אלא במזיגה הקרובה להשקות דאיכא למיחש שיבא להשקותו ויגע ביין כמו שאמרנו, אבל לגבי מזיגת חבית כי האי לא שכיחא תקלה, והרמב"ן ז"ל סעד סברא זו מן הירושלמי שאמרו יין שמזגו גוי בחמין אסור בצונן מותר הרי שהתירו מזיגה בצונן לפי שלא היה דרכם בכך ולא גזרו אטו מזיגה בחמין ואף על גב דאנן אסרינן אף מזיגה בצונן לפי שדרכנו בכך, וגם שרבי ירמיה נחלק שם ואמר יבא עלי שלא עשיתי כן מימי, מכל מקום נגמר מינה לחבית גדולה שאין דרכם של בני אדם למזגה שאם שפך בה גוי מים שמותר, והדעת נותנת שאפילו נתן בה כדי מזיגה מותר בדיעבד מאחר שאין דרכם של בני אדם בכך כלומר למזגו בחבית כדי שתיה, ובמילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן, ומיהו במזיגת כוס בין שנתן בו כדי מזיגה או יותר מדאי או פחות ממזיגתו לעולם אסור, לפי שראוי להוסיף עליו יין או מים וכך רגילות, ואיכא למיגזר ביה משום לך לך כו', וכן כתב רבינו הרמב"ן ז"ל והסכימו עמו רבותי.

3. תוספות מסכת עבודה זרה דף נח עמוד ב ד"ה בצר לאו

בצר לאו היינו בצרה - והא דאמר רשב"ל בפ"ק דמכות (דף יב.) ג' טעיות עתיד שר של רומי לטעות כו' כסבור שגלה לבצר והוא גולה לבצרה היינו לבתר דשמעה מר' יוחנן דסבר איהו דבצר לאו היינו בצרה אז הודה כי גם בטעות זה יטעה שר של רומי בצר לאו היינו בצרה פי' אלא חוצה לארץ היא ואינה חייבת במעשר ולכך הזקיקו ר' יוחנן להתיר להם ומשמע מהכא (דחו"ל) לא מיחייב במעשר וכן משמע בפ"ק דחולין (דף ו: ושם ד"ה והתיר) גבי ר"מ שאכל עלה של ירק בבית שאן והתיר ר' בית שאן כולה על ידו משום דהוה סבר דבית שאן מחו"ל היא וקשה דאילו בכל שאר התלמוד משמע דחו"ל חייבת במעשר דקאמר בבכורות בפ' עד כמה (דף כז.) ובפ"ק דביצה (דף ט.) תרומת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש וכן רבה מבטיל לה ברוב ואכיל לה בימי טומאתו וקאמר נמי התם רב טובי הוה ליה גובא דחמרא דתרומה ובפ' בנות כותים (נדה דף לב.) מעשה היה בפומבדיתא והטבילוה קודם לאמה [1] ויש רוצים לומר דהני מילי בדגן תירוש ויצהר דבארץ גופה מיחייב מן התורה ולכן בחו"ל גזרו רבנן אבל בשמעתין ובפ"ק דחולין (דף ו:) מיירי במעשר ירק דאפי' בארץ נמי לא מיחייב אלא מדרבנן ולכך בחו"ל לא גזרו ולא נהירא דהא גבי צלף נמי דלא מיחייב בארץ אלא מדרבנן אמרין

בפ' כיצד מברכין (ברכות דף לו.) דחייב אף בחו"ל דקאמר בצלף של ערלה בחו"ל זורק האבינות ואוכל הקפריסין ונימא הלכה כר"ע אי אשמעינן הלכה כר"ע הוה אמינא אפי' בארץ כו' ולאשמעינן כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחו"ל אי אשמעינן הכי הוה אמינא ה"מ גבי מעשר דבארץ

גופה דרבנן אבל גבי ערלה כו' ועוד אמרינן בפ"ק דביצה (דף יב:) מוללין מלילות ומפרכין בקטניות ביום טוב א"כ מצינו תרומה שזכאי בהרמתה אלמא בקטניות שהוא כשאר פירות מצינו תרומה בחו"ל [2] ותירץ ר"ת דהכא ובפ"ק דחולין מיירי בדמאי כדתנן במס' דמאי (פ"א מ"ג) מכזיב ולהלן פטור מן דמאי בדמאי הקילו ואם תאמר והא דתנן (דמאי פ"ב מ"א) אלו דברים מתעשרים דמאי בכל מקום הדבילה התמרים החרובים והאורז והכמון וא"כ לימא ליה ר"ש בן לקיש לרבי יוחנן בהני פירות אסרי להו וי"ל דרבי יוחנן היה יודע שלא אסר באותן פירות דוקא מיהו הקשה הר"ר אלחנן לפי ר"ת מהא דאמרינן בירושלמי דמאי מאכילין את עניים דמאי אמר רשב"ג שלח לי ר' יוסי בר רבי אהרונא ואמר לי זה בא (ב) מקיסרין ולמדתי ממנו ג' דברים שהוא ודאי שהוא טמא שלא בא בידו אחר שהוא ודאי שפירות קיסרין ודאי פ"י ודאי טבל שהיו או כולם עמי הארץ או כולם חבירים אלא שהיה ידוע שלא עשור שהוא טמא שמרביצין עליו מים והוכשר וא"ת הא תנן בשילהי תוספתא דטהרות דאתרוגים אין מזלפין עליהם מים וי"ל ה"מ באותם שמוכרים בעיר אבל בא מדרך רחוקה מסברא זלף עליו מים כדי שלא יכמש עוד י"ל דה"מ בשאר ימות השנה אבל בחג מרביצין עליו מים כדי שיהיה הדר כדתנן בסוכה (דף מב.) וא"ת א"כ מאי האי דקאמר בתר הכי ויעשר ממנו עליו והיאך יכול לעשר ממנו כיון שהיה סוכות וי"ל דבחולו של מועד מיירי כדאמרינן (סוכה לו:) ר' חנינא מטביל ונפיק ושלח בא בידו אחר שאם בא בידו אחר לא היה מודיע לו שהוא טבל אלא מעשר מן האחר עליו וא"ת ואימא דה"נ הוה שבא בידו אחר ומה שהודיעו שבא מקיסרין זהו לפי שהוכשר וי"ל שאם לא שלח אלא בשביל דבר אחד היה לו לפרש ולפי ששני דברים תלוין בו שלח לו סתמא ופריך בירושלמי ויעשר ממנו עליו פ"י למה שלח לו בטבל ויחתוך ממנו חתיכה אחת למעשר ומתיר ואמר אין דרך בני אדם לשלוח לחבריהם דברים חסירים ופריך ולא מתני' היא ר' יוסי מתיר בודאי ובלבד שיודיענו פ"י ולמה דקדק דלא היה בידו אחר דאפילו היה בידו אחר הא מותר לשלוח אתרוג בטבלו מן המתני' ומתיר אית לך למימר דאע"ג דפליג על רבנן לא הוה עביד עובדא כוותיה פ"י (ג) היה ס"ד שלא יעשה הלכה כמותו אלא כחכמים החלוקים עליו כמו שחושב בירושלמי דברכות כמה תנאים שלא היו עושים הלכה כמותם רבי יוסי בעא קמיה דרבי יורא (ד) ולא מפירות המותרות מקיסרין הן ולא רבי התיר קיסרין בתמיה ומסיק רשב"ג קודם לרבי הוה משמע שאחר שהתיר רבי קיסרין שוב לא היה בו שום איסור טבל אפ"י בודאי דהא הוה אתרוג ודאי הוה ונראה לפרש ולא מפירות המותרות בקיסרין דהתם בירושל' בפ"ב דדמאי אומר אלו המנינן האסורין בקיסרי פ"י משום דמאי משום דאלו המנינים באלו המקומות רגילין לבא מא"י והידועים שלא באו מא"י פטורין משום דמאי וחייבין משום ודאי כפירוש ר"ת ופריך והלא אתרוג מפירות המותרות שאין מביאין אותן מא"י אלא בקיסרין עצמו גדל ומדורבן רבנן ומותר לשלוח ודאי בחו"ל בהודעה ולא נחלקו אלא בטבל בא"י וא"כ מנלן שלא בא לידו אחר ומשני דעדיין לא הותרה קיסרין בימא ר' יוסי והיו מחזיקין אותה בחזקת א"י [3] והר"ר דוד ממילן תירץ דהכא דחזא דאכלי פירות דלא מעשרין פ"י שלא היו מחזיקין להפריש בחומרות א"י אבל כקולי ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש ולכך אסר להם כי טעה בשם העיר והיה סבור שהוא של א"י וכן ההיא דחולין דרבי שהתיר בית שאן לא לגמרי התיר אלא חומרי א"י התיר להנהיג בה קולות חו"ל כגון ביטול ברוב וכמה קולות השנויות פ' עד כמה בבכורות וכן ההיא דמכזיב דמשמע בירושלמי דפטור בין דמאי בין ודאי פטור מחומרי א"י ומ"מ קולי חו"ל נוהג בכל אותן המקומות ועל תרומות ומעשרות שאין אנו מפרישין עכשיו אף לא כקולי חו"ל אומר ר"ת דקרקעות שלנו משועבדות הם לשרים (ה) ודינא דמלכותא הוא שאם לא יתנם שיהיו משועבדות ביד עובד כוכבים ומשועבדות לו ולכן אינם שלנו וק' לר"י כי גם בימי החכמים היה להם קרקעות לטסקא כדאמרינן פ"ה ח"ה (ב"ב דף נד: ע"ש) מאן דלא יהיב טסקא לא ליכול ארעא וע"ק כי אנו שינו הרבה קרקעות שאין בהם טסקא ויש לסמוך על דברי הירושלמי דחלה דא"ר יוחנן רבותינו שבחו"ל היו מפרישין תרומות ומעשרות עד שבאו הרובים ובטלו מאן ניהו רובים א"ר זעירי תרגומא ולא נודע פ"י ואם הלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג לשון ר' יהודה [4] אבל ר"י אמר כי לא נתחייבו בתרומות ובמעשרות אלא הסמוכות לא"י כגון מצרים ובבל מואב ובני עמון כי שם היו רגילים להפריש שלא יבואו להקל במעשר א"י אבל במקומות הרחוקים לא חייבו חכמים שום מעשר ואפ"י בדגן ותירוש ויצהר ובמקומות הקרובים נמי מפ' בירושלמי מנהג שהיו עושים קודם שבטלו הרובים רב יהודה בשם שמואל חלת חו"ל ותרומת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש ר' בא בשם שמואל אמר לא חשו אלא לתרומת דגן ותירוש ויצהר ר' אילא בשם שמואל אמר לא חשו אלא לתרומה גדולה בלבד אבל לירקות אף לתרומה גדולה לא חשו מדתני איסי (ו) מעשר לירקות מדבריהם משמע מדברי הירושלמי דדבר שהוא מדבריהם בארץ לא הפרישוהו כלל בחו"ל ושמא ירק דוקא משום דאין לו אסמכתא כלל מן הפסוק.

4. תוספות מסכת עבודה זרה דף נט עמוד א ד"ה הא דיחיד

הא דיחיד נאסרין - צ"ל דמיירי כגון דנבעי מארעיה וא"ת והא אמרינן בשילהי מרובה (ב"ק דף פא.) גבי עשור תנאים שהתנה יהושע ומעייני היוצא בתחלה בני העיר מסתפקין הימנו וא"כ היאך הוה דיחיד [1] ואמר ר"ד דמיירי במעייני היוצא מעצמו והכא מיירי בחפר בור [2] א"נ מיירי הכא כגון שכל העיר שלו.

• חתם סופר על עבודה זרה דף נט/א

הא דיחיד נאסרין. עיין תוס' ד"ה הא דיחיד וכו'. וצ"ל"ע הא בצר לאו היינו בצרה ואין יחולו תקנת יהושע על קרקפתא דנכרים בח"ל בשלמא בא"י י"ל אין קנין לנכרי שם להפקיע תנאים של יהושע וישראל בח"ל נמי י"ל אקרקפתא דגברי מנחי בכל מקום שהם, עיין ש"ע ח"מ, אבל נכרים בח"ל לית דין ולית דיין לפע"ד וצ"ל"ע:

5. תוספות רי"ד על עבודה זרה דף נט/א

לא צריכא דטפחינהו בידיה. פירוש, כגון שלא נתכוין לזכות בהן דליהוי דיחידא [מהדות"נ]:

6. חדושי הריטב"א מסכת עבודה זרה דף נט עמוד א

הא דיחיד אינם נאסרים. כבר פירשתי לעיל (מ"ז א') דביחיד שיש לו בהם זכות מיירינן דומיא דמים של רבים שהכל שותפין בו, וכי אמרינן דתלשינהו גלא או דטפחינהו בידיה לא בא אלא להוציאו מדין מחוברים כדמוכחא שמעתתא, ומיהו אי טפחינהו על דעת עבודה זרה אפילו דחבירו נאסרים ואפילו דרבים, והכא בדלא טפחינהו על דעת עבודה זרה ודומיא דתלשינהו גלא דהוה אמרינן מעיקרא, וכן פירש הרמב"ן ז"ל, ואף על גב דכתיבנא

לעיל (נ"ד ב') גבי המשתחווה לקרקע עולם שאפילו הוא שלו אינו נאסר אלא כשחופר בו לדעת עבודה זרה וכדפירש רש"י ז"ל, התם הוא במחובר גמור אבל במיא דניידי בתפיסה כל דהו סגי דהא תלשינהו לגמרי וכדפרישנא לעיל, וכן נראה כאן מפירוש רש"י ז"ל.

7. חתם סופר על עבודה זרה דף נט/א

משום שאינן בני תורה. עיין מס' שבת קל"ט ע"ב וכן בפ"ק דביצה גבי מת ב"ט דר"ת שלח לבני מילאון בשכר אינן בני תורה ומילאון בני תורה וא"כ לכאורה ה"נ נימא גבלא אינן בני תורה ואנן בני תורה וא"כ איך יתיר ר"ת תורמא לדידן ומיהו לפי גי' תו' לעיל ל"ח ע"א שהזכרתי לעיל י"ל קצת ויותר נראה דהתם שלחו בני בשכר ללוי ואסר להו א"כ לדידן נמי אסור אבל הכא אפשר אי שאלו בני גבלא היה מתיר להם אך הם לא שאלו ופרצו גדר בלי הוראת חכם ע"כ אסר להם ע"ד בקעה מצא וגדר בה גדר ומשו"ה לדידן שרי:

8. תוספות מסכת עבודה זרה דף נט עמוד א ד"ה עובד כוכבים

עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר - וא"ת אמאי איצטריך בפ' אלמנה לכ"ג (יבמות דף סח:) ובפ' עשרה יוחסין (קדושין דף עה:) לר' יוחנן משום ר' ישמעאל קרא דבת (ז) כהן כי תהיה לאיש זר לאשמעין דעובד כוכבים ועבד שבאו על בת ישראל שפסולה פשיטא השתא הולד ממזר פוסל בביאתו מיבעיא ואומר ר"י הא ידיה הא דרביה.

9. תוספות מסכת עבודה זרה דף נט עמוד א ד"ה כל שנאכל

כל שנאכל כמות שהוא חי כו' - (ח) פסק ר"ת כהני תרי לישני דהא ר' יוחנן ס"ל כהאי לישנא בתרא וקי"ל **רב ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן** וללישנא בתרא נמי לא פליג רב עליה וכלישנא דכל שנאכל כמות שהוא חי אית ליה לסתם תלמודא לעיל פ' אין מעמידין (דף לט:) דקאמר דלמאי ניהוש לה אי משום בשולי עובדי כוכבים נאכל כמות שהוא חי וכן גבי משחא שליכא קאמר (לעיל לח:) דנאכל כמות שהוא חי אף על פי שהוא עולה על שולחן מלכים (ט) **וללישנא בתרא דהכא מוסיף להקל דאפי' אינו נאכל חי שרי כיון שאינו עולה כגון תורמוס ובהא ודאי מודי דדבר שנאכל חי אף על פי שהוא עולה שרי** תדע דלעיל פרק אין מעמידין (דף לח.) דקאמר איכא בינייהו דגים קטנים ארדי ודייסא שאין נאכלין חיין (ועולין) על שולחן מלכים ולא קאמר איכא בינייהו דבש ופירות שנאכלין כמו חיין ועולין אלא ודאי בהא ליכא מאן דפליג דכיון שנאכלין חיין אין בו משום בישולי עובדי כוכבים וללישנא בתרא בא להקל ולעולם אינו אסור אם אין כאן שניהם אינו נאכל ועולה.

10. דף על הדף מסכת עבודה זרה דף נט עמוד א

בגמ': ר' יוחנן כי הך לישנא ס"ל וכו' כל שאתו עולה לשולחן של מלכים ללפת בו את הפת אין בו משום בישולי עכו"ם. ובתוס' (ד"ה כל וכו') הביאו מר"ת שכיון שר"י פסק כאן כלישנא בתרא בגמ' דכל שאינו עולה לשולחן מלכים אין בו משום בישולי עכו"ם. הכי קי"ל ע"ש.

אכן רבינו חננאל לעיל (ל"ט ע"ב) כותב: "ומדחזינן ברוב התלמוד דמוקים להו בנאכל כמו שהוא חי אין בו משום בישול נכרים, שמע מינה דהאי לישנא דוקא" עכ"ל.

... והרא"ש כאן (סי' כח) כותב להוכיח דקי"ל גם כלישנא קמא דכל שנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי עכו"ם וז"ל:

"מדאמרינן בגמ' (ל"ח א) והא אמר רב אסי אמר ר' יוחנן כל שהוא כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בישולי עכו"ם וכל שכן אם נאכל כמו שהוא חי" עכ"ל. וביאר הקהילות יעקב בחי' לע"ז (סי' יד) דכוונת הרא"ש לומר דטעמא דכל שהוא עמאב"ד אין בו משום בישול עכו"ם, הוא משום דכיון דכבר ראוי לאכילה הו"ל כדבר הנאכל כמו שהוא חי שאין בו משום בישול עכו"ם, ולכן דוקא בדבר שאינו נאכל כמו שהוא חי אז בעינן בישול עד מאכל ב"ד בעדי להפקיע איסור בישול נכרים, אבל בדבר שנאכל כמו שהוא חי ולא בעי שום בישול להיות ראוי לאכילה בודאי אין בו משום בישול נכרים. וכיון דקי"ל כר' יוחנן בהאי דינא, מזה מוכיח הרא"ש דר' יוחנן ס"ל ג"כ דכל שנאכל כמו שהוא חי אין בו משום בישול עכו"ם ואפילו עולה על שולחן מלכים עכ"ד.

11. תוספות מסכת עבודה זרה דף נט עמוד א ד"ה מהו שיוליך

מהו שיוליך ענבים לגת – [1] רשב"ם פי' וז"ל כשבוצרים הענבים ונותנים אותם בסלים להוליכן לגת מתמעכין ונכבשין הענבים זה על זה והיין מזלף ומטילין אותן בגת מהו שיוליכם עובד כוכבים לגת מי חשיב ההוא שמזלף לעשות יין נסך במגע או לא והא דנקט מהו שיוליך לגת לא מיבעיא ליה אם יכול ליתן הענבים בתוך הגת דאם יש יין נמשך (ב) אסור ואם נתן הענבים בגת נאסר כל היין שבגת דקאמי מיניה ומיניה ולא דמיא לזריקה דקא שרינן לקמן בשמעתין והכי מוכח בפ' אחרון דעובד כוכבים נותן ענבים או שום כלי בגיגית של יין אוסר בכחו כל יין שבגיגית ואם אין יין בגת פשיטא ליה דנותן לתוך הגת את הענבים ואינו חושש והאי דנקט גת אורחא דמילתא נקט דההיא הולכה לגת היא ועיקר עכ"ל וקשיא חדא דלא היה לו לשאול בהולכה אלא מהו שיאסר עובד כוכבים יין הזולף במגע ועוד דפשיטא דין המזלף מן הענבים אינו נחשב להיות יין נסך אלא כמים בעלמא הוא ואף לפי משנה אחרונה לוקחין גת בעוטה כל זמן שלא התחיל לימשך ועוד קשיא מה שרוצה רשב"ם לחלק בין זורק מכנגדו לזורק למרחוק דחילוק זה לא מצינו דההיא דקאזיל מיניה ומיניה דלקמן פי' שבשעה שהחבית נופל לבור עדיין הוא נוגע בו (ג) ודוחפו שם ולא כמו שפירש בקונטרס דאזיל מיניה ומיניה עד סמוך לבור וזריקה כזאת אוסרת דאין נראה כדפרי' לעיל [2] לכך נראה לר"י לפרש דמיירי בהתחיל לימשך דאי לא התחיל פשיטא שמותר והולכה בלא זריקה נמי פשיטא שמותר אלא מיירי בזריקה לגת ומיבעיא אם אסור דהוי כמו מזגו עובד כוכבים דאמרין לעיל שמא יגע או דלמא לא דמי למזגו עובד כוכבים דהתם מדקדק העובד כוכבים למזגו כראוי כדי שיהא ראוי לשתייה אבל הכא לא או דלמא לא שניא א"ל אסור אף על גב דלקמן שרינן בזריקה ואפילו בשתייה זאת דומה קצת למזיגה ולכך יש לאסור לכתחלה שיוליך עובד כוכבים ענבים לגת כיון שהתחיל לימשך אפילו בזריקה ודוקא בלכתחלה כמו שמפרש והולך אבל בדיעבד שרי ואין שום חילוק בזריקה כמו שמחלק רשב"ם וכן משמע מתוך הירושלמי דאין חילוק כלל דקאמר תני רבי שמואל בשם רבי אבהו אין זריקה אוסרת ביין נסך משמע דלא מפליג מידי.

12. רש"י על עבודה זרה דף נט/ב

כי היכי דלא לשכשך - וליאסר בהנאה שאין מנסכין אלא ע"י שכשוך:

13. שערם מצויינים בהלכה

שם ע"ב נקטוה לידיה כי היכי דלא לשכשך. פרש"י וליאסר בהנאה, שאין מנסכין אלא ע"י שכשוך. כתב הרמב"ם (מאכ"א פי"ב ה"ב) נטל כלי של יין והגביהו ויצק היין, אע"פ שלא שיכשך נאסר, שהרי בא היין מכחו. ומדייק הב"י (יו"ד סי' קכד) דשכשוך אינו נענוע כל דהו, דאם איתא דנענוע כל דהו הוי שכשוך, כיון שיצק הרי שיכשך, שע"כ הוא מנענע היין בשעה שיוצק, והאיך כתב אע"פ שלא שיכשך, וכן משמע מגמ' כאן נקטוה לידיה כי היכי דלא לשכשך, ומשמע דאהכנסה לא קפדינן אע"ג שהוא מנענע היין מחמת שהכניס ידו, אבל הר"ן מפרש דשכשוך בכל

ז'הו, ומדייק כן מפרש"י (ד"ה וברצוה לחבייתא) דכל זמן שידו תחובה אם יוציאנה א"א לשמרו שלא ישכשך, ואע"פ שאנו אווזין ידו, ומבואר דשכשוך בכל דהו הוי. ועי' בדרכי משה (שם אות ה) מה שתמה על הוכחת הב"י מהרמב"ם, דמש"כ הרמב"ם אע"פ שלא שכשך אינו משום שלא נענע הרבה, אלא מצד שלא נגע ביין עצמו כו' עי"ש. ועי' בדרכי משה (שם אות ח) בענין זה. ועי' בטו"ז (שם סק"ו) בשם הרשב"א בתורת הבית, שאין חילוק בין שכשוך רב לשכשוך מעט והכל אסור.

14. תוספות מסכת עבודה זרה דף נט עמוד ב ד"ה נקטוה לידיה

נקטוה לידיה כי היכי דלא לשכשך – [1] צ"ל שבהכנסת ידו אף על פי שהיה יודע שהוא יין אינו חשוב שכשוך לאסרו בהנאה מפני שהיה טרוד ליקח אתרוגו שלא יטנף ודמי למדדו ביד אליבא דרבנן דאמרין לעיל (דף נז.) ימכר ומיהו בהוצאת האתרוג הוצרך למינקט בידיה שאינו טרוד כל כך כמו בהוצאת ידו דמדידה דלעיל דהתם כל שעה אף בסוף מדידה הוא נותן לב על מדידתו אם מדד יפה הלכך אף בהוצאת ידו חשבינן ליה טרוד [2] ור"ת פי' דהכא בהכנסת היד סבור שהיא של שמן והויה כההיא דחרם (ד) דלעיל (דף נח.) דזה היה מעשה ואמרו ימכר ודוחק [3] ורשב"ם פי' דבשביל שנגע ביין מתחלה ליטול האתרוג לא מיתסר דמגע

עובד כוכבים שלא בכוונה היה נוגע ביין אלא ליטול האתרוג נתכוין ולא בשביל ליגע ביין וכמו שסבור של שמן היא נמצאת של יין דשרינן לעיל בהנאה אבל לאחר שנטל האתרוג היה לחוש שמא יתן דעתו וישכשך.

15. חדושי הרשב"א על מסכת עבודה זרה דף נט/ב

אמר רב אשי האי גוי דנסכיה לחמרא דישאל שרי ליה למשקל דמי חמרא מניה וכו'. [1] יש נסחאות דנסכיה לחמריה דישאל **בכוונה**. ויש מפרשים לפי גירסא זו דדוקא כי נסכיה בכוונה שהיה יודע שאותו יין של ישראל ואעפ"כ נסכו הוא דשרי למשקל דמי חמרא מניה משום דהוה ליה מזיק ובעי שלומי, אבל אם נגע בו בשוגג שהיה סבור שהיה משל עצמו אסור למשקל דמי מניה דבכי האי גונא בישאל פטור, וכדאמרינן (גיטין נב. ב.) המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור, והילכך אי שקיל מניה דמי נמצא דדמי יין נסך קא שקיל. [2] ויש מפרשים בכוונה כלומר בכוונת מגע, כלומר שאסרו עליו בהנאה, דאי נגע בו שלא בכוונת מגע לא מיתסר בהנאה כלל ואפי' לאחרני שרי ליה לזבוני, ולא למימרא דאי נגע בחזקת שהוא של עצמו שיהא אסור למשקל דמי מניה, דמכל מקום מקלא קליא עליה ודמי הזיקו שקיל מיניה:

16. חדושי הריטב"א מסכת עבודה זרה דף נט עמוד ב

אמר רב אשי האי גוי דנסכיה לחמרא דישאל אף על פי דלזבוני ומשקל דמיה אסור שרי ליה למשקל דמיה מיניה דההוא גוי דנסכיה מאי טעמא מיקלא קלי. פרש"י ז"ל דלאו מכר הוא ואינו נהנה מדמי מיין נסך אלא אומר לו שפכת את ייני ואבדת ממוני ודמי יין כשר קא שקיל עכ"ל, ויש אומרים דדוקא שנסכו במזיד כלומר שהיה יודע שהוא של ישראל אבל אם היה סבור שהוא שלו אסור למישקל דמי מיניה, דהשתא כיון דבדיננו כי האי גוונא פטור שהמנסך בשוגג פטור כשזה בא ונפרע מן הגוי לא מתחזי כדמי נזקו אלא דמי יין נסך, ומסתיעין בזה עוד ממה שמצאו במקצת נסחאות האי גוי דנסכיה לחמרא דישאל בכוונה, ויש דוחין שאין זו ראייה דדילמא להכי נקט בכוונה לאפוקי מגעו של גוי שלא בכוונה שאינו אסור בהנאה ואפילו לזבוני לאיניש דעלמא שרי, וזה דעת מורי הרא"ה ז"ל דלעולם מותר ליטול דמיו מאותו גוי ואפילו עשה בשוגג, וגם הוא פטור בדיניהם, וטעמא נפרש לקמן בסמוך בס"ד, ומיהו הני מילי בדנסכיה שלא מדעתו של ישראל אבל אם נגע בו מדעתו ודאי אסור למישקל דמיה מיניה, דהשתא לא מצי תבע דמי נזקא, והיינו מאי דקאמר להו רב להנהו סבוותא כי מזבניתו חמרא לגוים קדומו ושקולו זווי מיניה כי היכי דלא להו יין נסך ברשותינו.

17. תורת חיים מסכת עבודה זרה דף נט עמוד ב

אמר רב אשי מנא אמינא לה פי' מנא אמינא לה דאמרינן מיקלא קלייה ודמי הזיקו שקיל מיניה דכיון דהיזק שאינו ניכר הוא מסתבר למימר דלאו היזק הוא ופטור עכו"ם ונמצא דשקיל מיניה דמי מכירה דהא אפי' ישראל שהזיק את ישראל חבירו היזק שאינו ניכר פטור הוא מדאורייתא אלא דרבנן קנסוהו שלא ילך כל אדם ויטמא טהרותיו של חבירו לכך מייתי ראייה מדקאמר דמצי למימר ליה לא כל הימנך כו' משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו דאין בידו להזיק את חבירו אלמא דמזיק הוא אף על גב דאינו ניכר ועד כאן לא פליגי רבנן אלא משום דס"ל אדם אוסר דבר שאינו שלו כדאמרי' בפ"ק דחולין מיהו כ"פ. אית להו דמזיק הוא.

18. סדר יעקב

אמר רב אשי האי עו"כ וכו' עד לאונסי. יען שדצרי הגמ' קצרים וקשים להצין ויש כאן יסודות גדולות, אקדר מה שמנאסתי צחפזי שדצרי המפורשים והפוסקים. (א) ק' למה קאמר נסכיה "בכוונה" דוקא. (ב) מאי ראייה מריב"ז הלך קיי"ל כת"ק. (ג) וכי ריב"ז וריב"ז לא יאסרו שום יין שנגע בהם עכו"ם. (ד) כל"ע רבנן דפליגי אריב"ז, מאי טעמייהו ואם הוא מה"ת או רק מדרבנן. (א) (א) למה קאמר נסכיה "בכוונה" דוקא. צאמת לאו כו"ע גרסי' הכי וכמוש"כ דקד"ס דלימא צ"ס כת"י ולא צה"ג ה"י י"ג, ולא צרי"ף וצרא"ש וצריטצ"א. אך הראב"ד צחי' כאן גורסו ופירשו צ"י אופנים או דמלת "בכוונה" צא לומר דדוקא כשידע הנכרי שהיין של ישראל,

ישראל כה"ג חייב (וכדמנן גיטין נב:) אז מותר ליקח דמיו, אבל כשחשב הנכרי שהוא יין שלו, כיון שהוא שוגג בהזיקו לא שרי ליקח דמיו, וכן סובר הראב"ד למסקנה. עוד פי' ד"בכוונה" לא אחי אלא לאפוקי שנגע בו שלא בכוונה ניסוך כהנהו דמתני' להלן ד' ס': דכה"ג הרי לא נאסר היין כלל בהנאה, אבל בכוונה ניסוך מותר בכל אופן ליקח דמיו וכן ס"ל הראש"א בכה"ג דכלל אופן מותר ליקח. וכן ס"ל להרשב"א והמאירי כאן.

(ב) והנה בכ"מ פי"ג מהל' מ"א הכ"ח וכן בד"י רס"י קל"ב דייק מהר"מ דדוקא בנחכיון להזיקו חייב לשלם ומש"ה שרי ליקח דמיו, אבל בלא נחכיון להזיקו א"ח לשלם ואסור ליקח דמיו. והק' הא אדם מועד לעולם, ותי' דה"מ בדבר ידוע שהוא הזיק, אבל נגיעה ביין לכל העולם אין בו נזק כלל א"ח לשלם (וג' ביאורו דזה הוה כאונס גמור שכ' חוס' ב"ק ד' כו: ד"ה ושמאל, דפטורים, ולשיטת הרמב"ן ס"פ השוכר את האומנים דאפי' אונס גדול חייב כשלא פשע הניזק, ז"ע, דהרי איירי גם שלא פשע הישראל הניזק, ואולי דנגיעה ביין גרע דאין בגוי כלל שם הזיק עליו דהרי דרכו כן, רק אם ידע שהדבר נזק ה"ל מעשה הזיק, וע"כ גם להרמב"ן מותר כה"ג ודו"ק).

ובהרע"א שם הביא שה"ל הק' על הכ"ס מאי קו' דשוגג נמי לחייב, הלא משנה ערוכה גיטין נב: דהמנסך מויד חייב ושוגג פטור והטעם דה"ל הזיק שאינו ניכר (ע"ש ד' נג. כריו"ח דלא כחזקיה) ומלאמי שכבר הק' כן בדרישה רס"י קל"ב. אך הנה בחי' ח"ס כאן דגוי חייב גם על הזיק שאינו ניכר, דנאמנת הסבא לחייב כיון דהדבר הזהק רק בישראל יש לנוגילי דפטור ע"ה, ולפי"ז דברי הכ"ס מאירין.

(ג) למדנו דעת הח"ס וכן מ' דעת הכ"ס דגוי שהזיק הזיק שאינו ניכר חייב לשלם גם בשוגג. ודעת הראב"ד אינו כן וכי"ל. ובתדה"ה אמר רב אשי, משמע דאפי' במיד אין הגוי חייב לשלם. והטעם פשוט כיון דאינו אלא תקנה שישלם המנסך, א"כ י"ל דעל גוי לא חיקנו גזירתם (וע' מש"כ גוי ס' ד' ס"ק ב' וע' ז"פ בר"מ הג"ל) אלא דמ"מ מותר ליקח הדמים, דמיקרי דמי נזק. אלא די"ל דדמיא להא דנב"ק קיג. עכו"ס וישראל שבאו לדין אם אחת יכול לזכותו בדין ישראל וזהו וכו', והרי כך דינו שהמנסך משלם. ואין לומר דשאני הכא דגם בדינינו הדין כך דגוי פטור, כיון שלא חיקנו שגוי ישלם, דגם החס איירי שבדין תורה רק ישראל חייב לשלם ולא גוי, ומ"מ אמרי' דלגבי ישראל גם עכו"ס יש לחייבו בדין ישראל, א"כ ה"נ ל"שוע' חז"א ב"ק רס"י י', וז"ע.

ומדברי הרשב"א דס"ל דמותר ליקח דמיו אפי' כשהיה שוגג, אין ראיה דהגוי חייב לשלם, דהרי הריטב"א כ' להדיא דאע"ג דאין הגוי חייב אפי' בדיניהם (וזה דלא כה"ס שכ' בדדיניהם בערכאותיהם בודאי חייב) מ"מ

נראה דמי נזק ומותר ליקח הדמים וכן נראה מהמאירי, ומ' קצת במאירי דאפי' במיד אינו חייב לשלם ע"ש.

אבל ממש"כ בחי' הר"ן כאן (הובא להלן אות ו') מבואר דחייב לשלם כשנסכו להדיא לע"ו, אבל בנגיעה בעלמא דאינה אלא משום צנתייהו אינו חייב לשלם ע"ש (ובל' ר"י מלוניל שכ' ויאמר לו הישראל שלם לי וכו' מ' נמי דחייב לשלם) ואף שכר"ן על הרי"ף לא חילק בזה ע"ש מ"מ נ' דמזה הנקודה לא הדר ביה, דהיינו דאין ליקח מהגוי הדמים אלא כשחייב לשלם דכה"ג ה"ל דמי נזק, אבל כשהגוי פטור מלשלם אסור ליקח דמיו, אלא דכפי' על הרי"ף ס"ל דחייב לשלם גם כשנגע. ודלא כשי' הרא"ה ומאירי ותוס' דגם כשאינו חייב לשלם ממירין דה"ל כדמי נזק, דס"ל דלאו בחיוב חשלומוין דעכו"ס תליא מילתא, אלא דזה לא מיקרי נהנה אלא דמי נזק.

(ד) מצינו למדדים: (א) גוי שניסך ממש לע"ו והיה מויד: חייב לשלם כמוש"כ הרמב"ם והכ"מ ותי' הר"ן.

(ב) היה שוגג: פטור לדעת הכ"ס, והח"ס כ' דחייב (וע"ק שלא זכר דברי הכ"ס שכ' להיפוך) ודבריו ו"ל ז"ע. ומהראשונים (הראב"ד הריטב"א והמאירי) נ' דפטור. וכ"כ הש"ך י"ד ס' קל"ב ס"ק ב'.

(ג) נגע ביין במויד: חייב לשלם להר"ס ולהכ"ס. ולחי' הר"ן פטור דאינו אלא משום צנתייהו. ולדעת הר"ן ברי"ף נ' דחייב לשלם.

(ד) נגע ביין בשוגג: הדין כמו צאות ב' אלא שלהר"ן בחי' בודאי פטור.

(ה) אי שרי למשקל ממנו דמי היין. להרמב"ם והראב"ד אינו רשאי רק כשעשה בכוונה, שהיה מויד. ולדעת הראש"א והמאירי והריטב"א וכו"ה להלכה בשו"ע קלב סעיף א' כמוש"כ ש"ך ס"ק ב' דמותר ליקח דמיו, אע"פ שאינו חייב לשלם.

(ו) עוד נגע אחד אביא, והוא נגיעה בכוונה להזיק שכ' הא"י בחוס' לעיל נח: שמתרת אפי' בשתיה, והק' הל"ס כאן ד"ה אמר ר"א, מנמ' דידן דמ' דנאסר, ור"ה לחלק בין זה"ו לזמן הגמ'. וזה ז"ע דלא מחלקין כן רק לענין אסור הנאה וכאן החירו היין אפי' בשתיה. אבל כבר כ' הל"ס בעצמו שם בחוס' ד"בכוונה" ר"ל בכוונה ניסוך אבל לא להכעיס, אלא כדי שיצטוו לשמות ממנו שימכרו לו. עוד תי' דהחוס' לא החירו אלא בגוי הרגיל בכך כמו שני מהחוס', עכ"ד. והנה כבר כ' דהרבה ראשונים ל"ג כלל "בכוונה" וא"כ בלא"ה ל"ק, אלא שבאו"ו שלפנינו כתוב "בכוונה" בין הסוגריים, ול"י אם הוספת המגיה הוא. אלא דברמב"ם הג"ל כ' שכיון שנחכיון זה הגוי להזיקו וכו' מ' דאיירי במכוון להזיק, וכ' בחי' ח"ס ש"ל קצת. ואולי כוונתו דר"ל שידע שיוזק היין, ולא היה שוגג בדבר, ומ"מ לא עשה להכעיס את ישראל, אלא לכוונה אחרת (כנ"ל בשם ז"ס וכיו"צ), והאי כיוון להזיק ר"ל שהיה ידעתו בכך וע' הגה למאירי אות ג.

19. שערים מצויינים בהלכה

[ועי' בדרישה סי' קלב סק"א]. ובמנ"ח (שם) הקשה, דהא הלכה מפורשת היא במס' גיטין (נב:) ובשו"ע (חור"מ סי' שפה ס"א) דהמטמא והמנסך בשוגג פטור דהיזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק, א"כ כיון דפטור אסור ליטול ממנו כי נותן לו דמי יין נסך, אבל במזיד חייב בתשלומין, לכן מותר לקבל דמי ההיזק, ומנלן לחלק בדין היזק שאינו ניכר בין ישראל לבן נח. וכן הקשה בדרישה (יו"ד סי' קלא סק"א). שוב ראיתי בחידושי חתם סופר דבכני נח יש לחייבם אפילו בהיזק שאינו ניכר אפי' בשוגג דאדם מועד לעולם כו'. וכזה כתב בשו"ת אחיעזר (ח"ב סי' ה) דב"נ חייב על גרמא, והיזק שאינו ניכר לא גרע מגרמא, ואין חילוק בין שוגג למזיד עי"ש. וע"ע כחתם סופר (ד"ה לאו כל כמינך) דבשוגג שלא ידע שהוא של ישראל, נהי דאסרינן ליה בהנאה מ"מ הוא לא חייב לשלם ואסור למשקל דמי. וצל"ע דלא הזכיר כלום מדברי הב"י (יו"ד ריש סי' קלב) דכל שלא נתכוין להזיק פטור מלשלם, רק אח"כ הביא בשם הרשב"ם בתוה"ב שמותר לשקול דמיו אף כשנסכו בשוגג דהא מ"מ קלייה ניהליה. וכ"כ בש"ך (שם סק"ב), וכן פסק הב"ח. והנה בריטב"א הביא פלוגתא בזה די"א דוקא שנסכו במזיד. והרא"ה כתב דמותר ליטול דמיו ואפילו עשה בשוגג. וכ"כ המאירי בדעת הרמב"ם (מאכ"א פי"ג הכ"ח) שכתב שכיון שנתכוין זה הגוי להזיקו ולאסור יינו. ומבואר דזהו דוקא כשניסך במזיד.

=====

א. תוספות מסכת עבודה זרה דף נח עמוד ב ד"ה כתב הר"י

כתב הר"י - א"ז בזמן הזה עובד כוכבים ששכשך ביינו של ישראל מותר למכרו לעובדי כוכבים דלא בקיאי בשכשוך כדפרישית לעיל אבל בשתיה אסור ודוקא שלא נתכוין ליגע כדי להכעיס לישראל ולהפסידו אבל אי חזינן לדעתיה דעובד כוכבים שנוגע ביינו של ישראל כדי להכעיסו ולהפסידו והוא שרי אפילו בשתיה דכה"ג לא גזרו רבנן והיכא דזרק ליה העובד כוכבים החפץ לבור כדי להכעיס ואפילו אזיל מיניה (ד) כגון שתפס בו מותר בשתיה וכן איתא בתשובת רב היי בר נחשון גאון ובפסקי ריב"א וכן מוכח הסוגיא קרוב הדבר בעיני דאפי' אם נגע העובד כוכבים בידו להכעיס מותר בשתיה וכ"כ בתשובה פעם אחת היה בורו של ישראל מלא יין ובא אנס אחד ונתן ידו לתוכו להכעיס והיה שם זקן אחד ירא שמים שסופו נהרג על קידוש השם בעו"ה ושמענו שלקח מן היין בכלי ושתה ממנו בפני האנס כדי שלא יהא רגיל לעשות כן לישראל אחר עכ"ל הר"י.

• דף על הדף מסכת עבודה זרה דף נח עמוד ב

וכתב הגרי"ח סופר שליט"א בספרו יחי יוסף (סי' י"ד): וכשלמדתי דברי התוספות הרגשתי שלא בחינם הדגישו שאותו זקן היה ירא שמים ונהרג על קדוש ה', וחשבתי וכן מצאתי בחידושי רבינו החתם

סופר השלם שם (דק"ב סע"א) ואביא לשונו הטהורה: "וסופו נהרג על קדוש ה' רמזו לנו אילו היה ח"ו נכשל ביין נסך תקרובת לעבודה זרה לא היה זוכה להיות קרבן תמים לה' עולה על קדושתו ית"ש" עכ"ל הזהב.

• נקודות הכסף על יו"ד סימן קכד

מעשה היה בהיותי במדינות מעהרין ונגע העובד כוכבים בייני ולא רציתי לשתות ואמר אלי בזה"ל שזה דהיין הוא מותר ושאל לאביך ויגיד לך שהוא מותר באשר שעשיתי להכעיסך כדי שלא תשתה ובעושה להכעיס מותר ע"כ דבריו ושאלתי את פי הגאמז"ל היכן דינו ואמר שהיין אסור דטעמא דמותר משום דעושה להכעיס אבל כיון שיודע דינו א"כ לא עשה להכעיס וחוזר לאיסור הראשון כאלו לא עשה להכעיס ואע"פ שלהכעיס מותר לשתות אפילו שלא בפני העובד כוכבים משום שלא כוון דעתו לנסך רק שעשה להכעיס וא"כ ה"נ לא כוון לנסך רק להראות איך שיודע דינו מיהו יש לפרש ולומר כיון שיודע שלהכעיס מותר לא עשה לעולם להכעיס רק עשה זאת לנסך ומ"ש העובד כוכבים לשאול דינו של להכעיס מותר להכשיל לישראל שישתה יין נסך ולא דמי לשאינו יודע שעושה העובד כוכבים להפסיד יינו שלא ישתה משום הכי שרי משא"כ כאן דהא יודע בלהכעיס דמותר וא"כ עושה לנסך ואסור וצ"ע:

ב. דף על הדף מסכת עבודה זרה דף נח עמוד ב

בגמ': ריש לקיש איקלע לבצרה חזא ישראל דקאכלי פירי דלא מעשרי ואסר להו [פירש"י דקסבר בצרה היא בצר במדבר] וכו' אתא לקמיה דרבי יוחנן א"ל אדמקטורך עלך זיל הדר בצר לאו היינו בצרה, ע"כ. ובתוס' ד"ה בצר לאו היינו בצרה, הביאו גמ' דמכות (יב א) דקאמר ריש לקיש ג' טעיות עתיד שרו של רומי לטעות כו' קסבר שגלה לבצר והוא גולה לבצרה, ופירשו התוס' דהיינו לבתר דשמעה מר' יוחנן דסבר איהו דבצר לאו היינו בצרה, אז הודה כי גם בטעות זה יטעה שר של רומי, ע"כ.

וכתב חכ"א בקובץ זרע יעקב (קובץ כ' ע' תתקעב): נראה לבאר הא דקאמר ר' יוחנן לריש לקיש אדמקטורך עלך זיל הדר, שימהר ויחזור להם מיד, וכדפירש"י אדמקטורך עליך בעוד שבגדיך עליך חזור אצלם והתר להם ולא תשהה אפילו לנוח מטורח הדרך, ע"כ, למה לו למהר כל כך.

ונראה משום דשרו של רומי עתיד לטעות טעות זו שיגלה לבצרה, ויסבור דבצרה היינו בצר כדהביאו התוס' מגמ' דמכות, והנה כתב בדרשות הר"ן (דרוש החמישי נוסח ב') בביאור גמ' דב"מ (נט ב) בענין ר' אליעזר ור' יהושע "שאחר ששכלם נוטה לטמא אף על פי שהיו יודעים שהיו מסכימים להפך מן האמת, לא רצו לטהר והיו עוברים על דברי תורה אם היו מטהרים, כיון ששכלם חייב לטמא, שההכרעה נמסרה לחכמי הדורות, ואשר יסכימו הם הוא אשר צוהו השם ה'", ועי' כעין זה בבני יששכר חודש אלול מאמר ב' אות ד', והגר"י ענגיל בבית האוצר מערכת ביטול ברוב (דף ו' מדפי הספר) האריך בזה וכתב "דכל זמן שאין ידוע לנו טעות בהוראת הסנהדרין הוי הוראתם הוראה אמיתית אפילו אם באמת אין הדין כך דההלכה נמסרה לפי ראות עיני הבי"ד, וכפי מה שמורים כך הוא הדין באמת כמבואר בכמה דוכתי", ומציין שם לדרשות הר"ן הנ"ל ומעתיק דברי הבני יששכר הנ"ל.

הרי שאפילו כשחכמי הדור טעו בדבר הלכה, מ"מ נעשה כן ההלכה אמת לאמיתו בגבאי מרומים, ולפי זה בשעה שהורה ריש לקיש בטעות דבצר היינו בצרה נעשה כן ההלכה אמת לאמיתו בגבאי מרומים, וחשש רבי יוחנן שמא מיד ברגע זו יהי' זמן הגאולה ויברח שרו של רומי לבצרה ויהי' לו לעיר מקלט כפי מה שהורה ריש לקיש, (ואף על פי דבלאו האי טעות דבצרה לאו היינו בצר יטעה שרו של רומי בעוד שני טעותים כדמבואר בגמ' מכות שם דאינה קולט אלא אדם והוא מלאך, ואינו קולט אלא שוגג והוא מזיד, מ"מ כבר מפורש בבן יהוידע שם דעיקר הטעות הוא דבצרה לא והיינו בצר. ואם הי' גולה לבצר הגם שהיה טועה בשנים אפשר שהיה נקלט).

על כן מיהר רבי יוחנן את ריש לקיש שיחזור להם מיד בעוד שבגדיו עליו ולא ישהה אפילו לנוח מטורח הדרך, ויחזור בו מדבריו, ויפסוק להלכה שבצר לאו היינו בצרה, וכשיחזור בו ריש לקיש בבי"ד של מטה יפסקו כן להלכה בבי"ד של מעלה, ומעתה כשיברח שרו של רומי לבצרה לא יועיל לו ביום עברה וזבח לה' בבצרה ע"כ.